

قیمت گذاری، پیمان ارزی و صادرات غیرنفتی

اشاره:

مقاله مذکور قبل از صدور اطلاعیه جدید بانک مرکزی ج.ا.ا در ارتباط با تسهیلات جدید برای توسعه صادرات کالاهای غیرنفتی تهیه شده است. معذک دقت در مفاد این اطلاعیه حاکی از آن است که مقررات جدید پیمان سپاری، خدش‌های به موضوع اصلی مورد بحث مقاله وارد نمی‌سازد.

۱. مقدمه

آن، در اقتصادهای ادغام شده در اقتصاد جهانی، بمراتب بیشتر است.

بطور کلی، دامنه قیمت گذاری وسیع بوده و هدف اصلی مقاله حاضر پرداختن به جزئی از آن است، و آن قیمت گذاری کالاهای صادراتی جهت اخذ پیمان ارزی و اثرگذاری آن بر صادرات غیرنفتی می‌باشد. جهت حصول این مهم، ابتدا ابعاد کلی مقوله قیمت گذاری و اهمیت آن از دیدگاههای مختلف به اجمال بررسی شده، سپس

مقوله قیمت گذاری امروزه بعنوان یکی از ابزارهای سیاست گذاری دولت‌ها مطرح است که از آن طریق، بسیاری از تعادلهای اقتصادی و اجتماعی را برقرار می‌سازند. از سوی دیگر، چنانچه قیمت گذاری به شیوه بهینه انجام نشود آثار سوئی به ارمغان خواهد آورد. این مسأله، با وسعت روابط اقتصادی رابطه مستقیم داشته، لهذا، اهمیت و آثار

قیمت گذاری کالاهای صادراتی بعنوان یکی از شقوق مطروحه، مورد تحلیل واقع خواهد شد، که این خود در قالب قیمت گذاری کالاهای صادراتی جهت رقابتی کردن صادرات و قیمت گذاری جهت اخذ پیمان ارزی مطرح می گردد. آنگاه مساله پیمان

صورت می گیرد و بالاخره اهمیت قیمت گذاری از نقطه نظر تولید کننده، مصرف کننده و نظامهای مختلف اقتصادی چگونه است؟ از آنجا که موضوع اصلی مقاله حاضر تنها یکی از ابعاد قیمت گذاری می باشد، لذا بقیه ابعاد بطور گذرا و آنهم

قیمت گذاری دارای ابعاد مختلفی بوده، که اخذ پیمان ارزی، تنها بخشی از مقوله می باشد.

ارزی (موضوع اصلی مقاله) به تفصیل در قالب تاریخچه پیمان ارزی تعریف و سپس، نحوه تنظیم و مشخصات پیمان نامه ارزی در کشور مورد بررسی قرار خواهد گرفت. آنگاه به تحلیل اثرات پیمان ارزی بر صادرات غیرنفتی تحت شرایط مختلف می پردازیم. نهایتاً، ضمن پرداختن به آثار پیمان ارزی بر صادرات غیرنفتی در دوره ۱۳۵۲-۶۹، جمع بندی و سپس پیشنهاداتی ارائه خواهد شد.

۲. نگرش کلی به مساله قیمت گذاری

موضوع قیمت و تا حدودی قیمت گذاری از جمله موضوعاتی است که به ذهن هر شخصی آشناست، گرچه بسیاری از افراد این دورا، برخلاف واقع، یکسان می پندارند. لهذا جهت روشن شدن مساله، ابتدا بایستی تصویری روشن و دقیق از مساله ارائه و سپس به موضوع اصلی مقاله پرداخته شود. بعبارت دیگر، قیمت گذاری دارای چه ابعادی بوده؟ و اصولاً چرا قیمت گذاری

جهت روشن شدن مطلب، مورد بررسی قرار می گیرد.

الف. ابعاد و علل قیمت گذاری: مقوله قیمت گذاری دارای ابعاد وسیع بوده و از نقطه شروع فرایند تولید تا تحویل کالاها یا خدمات تولید شده به مصرف کننده، را دربر می گیرد، در صورتیکه اقتصاد مورد بحث، یک اقتصاد بسته فرض شود، طبیعی است که بازار مصرف، به بازارهای داخلی محدود شده و تولید کننده بایستی با توجه به هزینه های تولید و توزیع در بازار داخلی، قیمت مناسب تولیدات خود را تعیین نماید. اما اگر اقتصاد مفروض را بیشتر با واقعیت منطبق سازیم، بازارهای مصرف از بازارهای داخلی فراتر رفته و به تبع آن مقوله قیمت گذاری و تعیین قیمت مناسب - بویژه برای کالاهای صادراتی - کاری بمراتب مشکل تر خواهد بود. در این رابطه تولید کننده ابتدا بایستی هدف خود از قیمت گذاری را تعیین و سپس به بررسی وضعیت هزینه ها و موقعیت بازار پرداخته و بالاخره توجه خاصی به مساله رقابت در صحنه بین المللی داشته

باشد^۱.

امروزه مقوله قیمت گذاری و سیاست های مرتبط با آن دامنگیر دولتها و دولت مردان نیز شده است. از این دیدگاه، قیمت گذاری و تعیین قیمت مناسب، براساس اهداف دولت، مطرح بوده و پیچیدگی آن بمراتب بیشتر از نگرش نخست می باشد. از این لحاظ، دولت ممکن است به منظور «حمایت» (اعم از تولیدکننده یا مصرف کننده و یا هر دو)، در بازارهای داخلی اقدام به قیمت گذاری و تدوین سیاست های قیمت گذاری نماید^۲. و در مواردی، آنرا به بازارهای خارجی گسترش داده، که در این صورت وجود پیچیدگی مساله، مؤید لزوم رعایت نکات لازم به هنگام سیاست گذاریها و تعیین قیمت های مناسب در رابطه با اهداف دولت و اقتصاد کشور می باشد. بهر حال، از این لحاظ قیمت گذاری برای دولت را می توان در دو وجه مطرح نمود: اول، اینکه دولت به منظور رونق بخشیدن به صادرات کشور، اقدام به اعمال سیاست های قیمتی و قیمت گذاری نموده که اصولاً اینگونه سیاست ها، مشتمل است بر حمایت از تولیدکنندگان و صادرکنندگان جهت افزایش توانائی رقابتی آنها. دوم — که موضوع اصلی مقاله را دربر

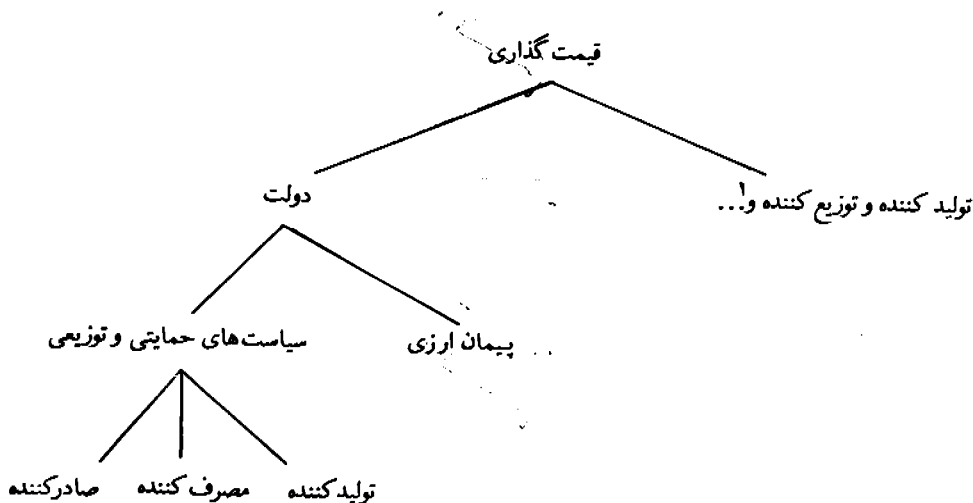
می گیرد — قیمت گذاری کالاها را صادراتی به منظور برگرداندن ارز حاصل از صادرات به کشور و فروش آن بدولت می باشد که تحت عنوان مساله «پیمان ارزی» مطرح است. بالاخره قیمت گذاری، ممکن است بمنظور تقویم صادرات کشور باشد.

ب — اهمیت قیمت گذاری: مقوله قیمت گذاری در صحنه اقتصادی از اهمیت زیادی برخوردار است، بطوری که علم اقتصاد را علم قیمت نیز گفته اند. لهذا پرداختن به مقوله قیمت گذاری از نقطه نظر تولیدکننده، مصرف کننده و دولت، بعنوان یک عامل مهم و کلیدی ضروری به نظر می رسد؛ چرا که اصولاً، هر تولیدکننده به منظور کسب سود، به تولید کالاها و خدمات می پردازد. از سوی دیگر، اینکه نظام اقتصادی حاکم بر آن کشور مبتنی بر سرمایه داری، یا برنامه ریزی متمرکز و یا ترکیبی از آن دو (با درجات مختلف) باشد، تعیین قیمت و قیمت گذاری متفاوت از یکدیگر می باشد. در نظام سرمایه داری رقابتی، مکانیسم قیمت اصلی ترین عامل تعیین کننده نوع، میزان و نحوه تولید می باشد. بنابراین تولیدکننده به منظور دستیابی به اهداف خود، منابع اقتصادی در دسترس را بگونه ای تخصیص خواهد داد که با توجه

۱. برای اطلاع بیشتر ر. ک: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، «تعیین قیمت های صادراتی برای فروش قابل رقابت»، ماهنامه بررسیهای بازرگانی، شماره ۱۰ (اسفندماه ۱۳۶۷)، ص ۹۲.

۲. برای اطلاع بیشتر ر. ک: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، «سیاست قیمت گذاری و اقتصاد سیاسی بازار»، ماهنامه بررسیهای بازرگانی، شماره ۲ (تیرماه ۱۳۶۸)، ص ۹۵.

نمودار شماره (۱): شمای کلی ابعاد قیمت گذاری

طبیعی است در چنین فرایندی، چنانچه بازارهای موردنظر به خارج از کشور توسعه یابند، اهمیت مساله بمراتب بیشتر و ملموس تر می گردد.

در نظام مبتنی بر برنامه ریزی، برنامه ریز، بجای مکانیسم بازار، مقوله قیمت گذاری را انجام می دهد، بگونه ای که اقتصاد کشور در تعادل نسبی، به رشد خود ادامه دهد. لهذا، هرگونه اشتباهی در تعیین قیمت های مناسب سبب بهم خوردن تعادل اقتصادی شده و ممکن است زیانهای هنگفتی را متوجه آن کشور نماید. که البته نقش قیمت در نظام مبتنی بر سرمایه داری بیشتر از نظام مبتنی بر برنامه ریزی می باشد.

به قیمت بازار، بتواند به اهداف موردنظر خویش برسد. یک چنین بازاری، مؤید رقابت کامل و حاکمیت مصرف کننده می باشد. اما امروزه تولید کنندگان با استفاده از بکارگیری علوم مختلف و ابداع تولیدات جدید، موفق به ایجاد انگیزه های جدید و تنوع بخشیدن به سلیقه های مصرف کنندگان شده اند. از طرف دیگر ساختار بازار رقابت کامل وجود ندارد، لذا تولید کننده می تواند با بکارگیری سیاست های قیمتی متنوع امکان دستیابی به سود بیشتر را سهل تر نماید. به همین منظور، تحلیل هزینه های تولیدی و توزیعی، از یک سو، و تعیین قیمت مناسب از سوی دیگر، ضروری بوده تا اینکه اهداف تولید کننده محقق شود

۱. قیمت گذاری از این بُعد، در بینگادهای اقتصادی بصورت استراتژی تعیین قیمت مطرح است که ممکن است به منظور تعیین سود احتمالی، رقابت و... باشد.

کالاهای وارداتی، که نیازهای اساسی و کالاهای مورد نیاز جامعه را شامل نشود وارد گردد، اینجاست که دولت‌ها با سیاست‌های مختلفی (از جمله پیمان ارزی) در قیمت گذاری کالاهای صادراتی نقش ایفا می‌کنند.

۳- قیمت گذاری کالاهای صادراتی

قیمت گذاری کالاهای صادراتی را نیز می‌توان در دو مقوله جداگانه مطرح کرد: یکی، قیمت گذاری کالاهای صادراتی جهت قابل رقابتی کردن صادرات. و دیگر، قیمت گذاری کالاهای صادراتی به منظور تعیین پیمان‌نامه ارزی. در این بخش نیز ابتدا مطلب نخست را به اجمال و آخری را به تفصیل مورد بررسی قرار می‌دهیم:

الف- قیمت گذاری کالاهای صادراتی جهت قابل رقابتی کردن صادرات: علت اصلی پرداختن به سیاست‌های قیمت گذاری از این دیدگاه، گسترش و توسعه صادرات می‌باشد. این مساله در تمام کشورها (بخصوص در کشورهای در حال توسعه) بخوبی ملموس می‌باشد، بطوری که در کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل، سیاست قیمت گذاری به عنوان یکی از سیاست‌های اصلی مدنظر بوده است.^۱ در این رابطه، هم تولید و صادرکنندگان و هم

نوع دیگر، نظامهای اقتصادی مختلط اند که هم بازار و هم برنامه (با طیف وسیعی از درجات سهم هریک از آن‌دو) در قیمت گذاری دخیل اند. بعبارت دیگر، هم دست‌نامرئی آدام اسمیت و هم دولت به این مهم می‌پردازند. در خصوص علل مداخله دولت در مقوله قیمت گذاری، نظرات متفاوت و متعددی وجود دارد. اما می‌توان بیان داشت: از آنجا که مکانیسم قیمت‌ها بدرستی نمی‌تواند رفاه اجتماعی - اقتصادی را برای تمام اقشار جامعه فراهم نماید، و مضافاً اینکه اقتصاد بدون مداخله دولت با پستی و بلندیهای زیادی مواجه می‌گردد و نهایتاً، بدلیل ارتباط و وابستگی کشورها به یکدیگر، یکسری نیازهای داخلی بایستی از بازارهای خارجی تأمین شده که این امر نیازمند درآمدهای ارزی، و به تبع آن، صادرات به بازارهای خارجی می‌باشد، و در موارد زیادی نیز بدون حمایت و دخالت دولت، صدور کالا به بازار میسر نیست، لذا دولت در تعیین قیمت‌های قابل رقابت در بازارهای بین‌المللی نقش اساسی بازی می‌کند. از طرف دیگر، با توجه به نیازهای ارزی دولت، افزایش صادرات به بازارهای خارجی، صرفاً نمی‌تواند نیازمندی فوق را برطرف نماید؛ چرا که تضمینی وجود ندارد که ارز حاصل از صادرات وارد کشور شده، و یا چنانچه وارد شود ممکن است به شکل

۱) ر.ک: الدا پطرس، کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد (تهران: دانشکده اقتصاد دانشگاه

تهران، ۱۳۵۶)، صص ۱۰۶ و ۱۷۸.

قیمت گذاری کالاهای صادراتی ممکن است جهت حمایت و رقابتی کردن صادرات غیرنفتی، اخذ پیمان ارزی و یا صرفاً تقویم صادرات باشد.

ارزیابی نماید. اما از آنجا که شرایط بازار جهانی بگونه ای است که همیشه در حال تغییر و تحول می باشد و احتمال ورود رقبای جدید، تحولات فنی و مسائلی از این قبیل وجود دارد — و لذا نااطمینانی صادرکننده را تشدید می نماید — بنابراین توجه به اثرات متقابل قیمت و بازار — در صورت اتفاق تغییرات فوق — و برآیند اینها بر صادرات، از نکات مهم دیگر می باشد. مجموعه عوامل فوق، فرایند قیمت گذاری تولید صادرکننده را پوشش می دهد.

اما، تعداد زیادی از کالاهای صادراتی — بویژه در کشورهای در حال توسعه — علی رغم انجام فرآیند قیمت گذاری فوق الذکر، ممکن است قابلیت رقابت در صحنه بازارهای خارجی را نداشته باشند. از طرف دیگر، صدور کالا بمنظور کسب درآمد ارزی برای کشورها یک ضرورت محسوب می شود؛ اینجاست که دولت با سیاست های حمایتی، وارد مقوله قیمت گذاری کالاهای صادراتی شده، و بنحوی، از جمله: کمکهائی مالی، ارائه خدمات بازاریابی، تسهیلات زیربنائی و حمل و نقل و...، توان رقابتی صادرات را افزایش داده و در جهت توسعه صادرات وارد عمل می شود.

دولت بایستی به جدّ برای این مساله، اهمیت قائل شوند. بعبارت دیگر، تولیدکننده و صادرکننده بمنظور تعیین قیمت مناسب برای کالاهای صادراتی، با توجه به هدف قیمت گذاری (ممکن است رقابت، کسب شهرت و اعتبار کالاها و... باشد)، ابتدا بایستی موقعیت بازار را بدقت مورد بررسی قرار دهند (این مهم نیازمند انجام بازاریابی دقیق و گسترده می باشد. بعبارت دیگر، صادرکننده بایستی از لحاظ حجم بازار اطلاعاتی در مورد مصرف، قیمت، میزان و نحوه رقابت، و مقررات مربوط به شیوه های پرداخت در بازرگانی خارجی متناسب با بازارهای صادراتی کسب نماید). از طرفی، یکی از مهمترین پارامترهای قیمت، اقلام هزینه می باشد که این خود به هزینه های تولیدی (مستقیم و غیرمستقیم) و هزینه های بازاریابی و توزیعی، و همچنین هزینه هائی که به نحوی از انحاء در رابطه با صدور کالا ممکن است ایجاد گردد (از قبیل حق العمل کاری، گمرکی و احتمالاً استرداد عوارض گمرکی) قابل تفکیک می باشند. دقت در تحلیل اقلام هزینه های فوق با توجه به شرایط و موقعیت بازار و اهداف قیمت گذاری، امکان بدست آوردن مطنه قیمت فراهم شده و صادرکننده می تواند احتمال موفقیت خود را در صحنه بین المللی

ب. قیمت گذاری کالاهای صادراتی جهت اخذ پیمان ارزی: اصولاً به منظور اطمینان از بازگرداندن ارزهای حاصل از صادرات کالاها و جلوگیری از خروج غیرقانونی ارز و سرمایه کشور، از تمام یا برخی از کالاهای صادراتی پیمان ارزی اخذ می‌گردد. از آنجا که می‌باید معیاری جهت تقویم پیمان ارزی وجود داشته باشد، یک واحد قانونی جهت نرخ گذاری و قیمت گذاری کالاهای صادراتی برطبق معیارهای تعیین شده، به این مهم می‌پردازد^۱. این مرکز در کشور، کمیسیون نرخ گذاری کالاهای صادراتی است که متشکل از نمایندگان وزارت بازرگانی، بانک مرکزی، وزارتخانه ذی ربط، مرکز توسعه صادرات، گمرک ایران و دو نفر از اتحادیه مربوطه به معرفی اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران می‌باشد. مبنای نرخ گذاری کالاهای صادراتی (بمنظور تعیین نرخ پیمان نامه ارزی) علی رغم اینکه در سالهای مختلف، متفاوت بوده اما برطبق میزان تأثیرگذاری در افزایش و گسترش تورم داخلی، قیمت کالا در بورسهای بین المللی، قیمت عمده فروشی داخل کشور، قیمت کالاهای رقیب در بازارهای صادراتی — با توجه به کیفیت کالا و هزینه ارزی مصرف شده در زنجیره تولید —

می‌باشد^۲. بهر حال، ذیلاً ضمن بیان تاریخچه مختصری از پیمان نامه ارزی اثرات مختلفی که ممکن است وجود یا نبود پیمان ارزی بجا گذارد را مورد بررسی قرار می‌دهیم:

۴- پیمان نامه ارزی:

۱) تاریخچه: سابقه تاریخی اخذ پیمان نامه ارزی در کشور به بیش از شش دهه برمی‌گردد که بررسی روند تحول آن خود موضوع مقاله مستقلی است، به همین منظور در اینجا، به اجمال آنرا مورد بررسی قرار می‌دهیم.

ملاحظه قوانین مربوط به تجارت خارجی، نشان می‌دهد که مقوله پیمان نامه ارزی یا تعهد اسعار خارجی به سال ۱۳۰۹ ه.ش (سال انحصاری کردن تجارت خارجی)، برمی‌گردد. بطوری که برطبق ماده اول متمم قانون تسعیر اسعار خارجی (مصوب ۳۱ تیر و اول مرداد ماه ۱۳۰۹) کلیه صادرکنندگان مکلف هستند صدی ۹۰ اسعار خارجی خود را که از مال التجاره صادره حاصل می‌شود در ظرف بیست روز پس از بدست آوردن اسعار مذکور بدولت و یا بانکهایی که از طرف دولت برای این

۱. بایستی توجه داشت که یکی از اهداف عمده قیمت گذاری کالاهای صادراتی، اخذ پیمان ارزی است، کما اینکه اهداف دیگری چون تقویم صادرات کشور نیز مورد توجه می‌باشد.

۲. موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ضمیمه مجموعه قوانین واردات — صادرات غیرنفتی کشور سالهای ۱۳۶۶ — ۱۳۶۵ و نیمه اول سال ۱۳۶۷ (تهران: م.م. پ.ب، ۱۳۶۷)، ص ۱۲.

علت اصلی پرداختن به قیمت گذاری از دیدگاه حمایتی، گسترش و توسعه صادرات می باشد در حالیکه قیمت گذاری جهت اخذ پیمان ارزی، اصولاً بمنظور دستیابی به درآمدهای ارزی حاصل از صادرات و جلوگیری از خروج سرمایه های کشور می باشد.

پیمان نامه ارزی گردید. مجدداً پس از سال ۱۳۲۴ ه.ش، با بروز مشکلات ارزی و بحران ناشی از جنگ، الزام فروش ارز توسط صادرکنندگان قوت گرفت. این مساله با ملی کردن صنعت نفت و سیاست های دولت دکترا مصدق در جهت رفع کسری تراز پرداخت ها، تشدید گردید. پس از سالهای ۱۳۳۲، با سرازیر شدن کمکهای آمریکا و افزایش صادرات نفت و نیز دریافت وام از مجامع بین المللی، از یک سو، و پیش گیری سیاست «درهای باز» از سوی دیگر، نهایتاً منجر به لغو قوانین ارزی سابق و انحلال کمیسیون ارز در اسفندماه ۱۳۳۶ ه.ش گردیده، که البته با انحلال کمیسیون فوق، بانک ملی حفظ موازنه ارزی کشور و نظارت بر اجرای قانون را بعهده گرفت و صادرکنندگان همچنان مکلف به سپردن پیمان نامه ارزی شدند. در سال ۱۳۳۹ ه.ش با واگذاری وظایف بانکی به بانک مرکزی، نیز سپردن پیمان نامه ارزی یک الزام قانونی بود. پس از تاریخ فوق، قوانین و مقررات صادرات و واردات و قوانین ارزی، الزام پیمان سپاری

مقصود معین می شوند بفروشد^۱. همچنین ماده (۱۳) قانون «متمم قانون» انحصار تجارت خارجی. (مصوب ۲۰ و ۲۵ اسفندماه ۱۳۰۹) صادرکننده را مکلف می نماید: «در ظرف مدتی که در موقع صدور، تعهد خواهد کرد، و حداکثر آن هشت ماه خواهد بود، اسعار خارجی خود را به میزان تقویمی که در موقع صدور جنس به ریال طلا بعمل می آید بدولت بفروشد»^۲. بهر حال مواد و قوانینی از این قبیل، بخوبی معمول شدن پیمان نامه ارزی را نشان می دهد، که عمدتاً به منظور بازگرداندن ارزهای حاصل از صادرات، تشویق صادرات و نیز کنترل بازار داخلی ارز، بوده است.

مقوله پیمان نامه ارزی تا کنون با تحولات زیادی مواجه بوده است؛ بطوری که تا سال ۱۳۲۰ ه.ش (در خلال جنگ جهانی دوم) عرضه ارز بدیالی چون توسعه صادرات و محدود شدن واردات از یک سو، و عرضه ارز از سوی متفقین از سوی دیگر، افزایش یافت و بنابراین مشکلات کمبود ارز تقریباً مرتفع شد و این مساله با تعطیل کمیسیون ارز، منجر به تضعیف یا لغو

۱. وزارت دادگستری، مجموعه قوانین سال ۱۳۰۹ (تهران: بی تا، بی تا)، ص ۵۶.

۲. همان، ص ۱۱۵.

را نشان می‌دهد. اما با افزایش درآمدهای نفتی و وامها و کمکهای خارجی از یک سو، نرخ ارز واحد و تثبیت شده (بویژه بعد از ۱۳۳۴)، و بنابراین نبود بازار آزاد و سیستم چند نرخ ارز، از سوی دیگر، سبب میشد که صادرکنندگان، ارزهای حاصل از صادرات را به سیستم بانکی بسپارند. از طرفی، بدلیل اینکه صادرکننده مجاز بود ارزهای صادراتی را به واردات اختصاص دهد، لذا مساله پیمان ارزی عملاً یک مقوله «خنثی» بود.

بهرحال، روند فوق‌الذکر تا اوایل دهه پنجاه (ه.ش) ادامه داشت، بعد از افزایش درآمدهای نفتی، در اوایل دهه مذکور از الزام قانونی پیمان سپاری ارزی اثر کمتری به چشم می‌خورد. با پیروزی انقلاب اسلامی و مشکلات کمبود درآمدهای ارزی، پیمان‌نامه ارزی بیشتر مورد توجه قرار گرفت. بطوری که در تاریخ ۱۳۵۸/۲/۱۲ بموجب مصوبه هیئت وزیران، صدور کالاها با رعایت مقررات مربوطه، منوط به سپردن پیمان ارزی گردید.^۱ با گذشت زمان و ایجاد تدریجی بازار آزاد ارز و سیستم چندنرخه، مقوله پیمان‌نامه ارزی، جهت بازگشت درآمدهای ارزی حاصل از صادرات و اختصاص آن به اولویت‌های

وارداتی، اهمیت بیشتری یافت، و به یک عامل کلیدی و مؤثر مبدل شد. البته موضوع اثرات پیمان ارزی را بعداً به تفصیل مورد بررسی قرار می‌دهیم - که قبل از هر چیز ابتدا بایستی ببینیم پیمان‌نامه ارزی چیست؟ و دارای چه ویژگیهایی می‌باشد؟

(۲) - تعریف: پیمان‌نامه ارزی «سندی است که طبق آن صادرکننده متعهد می‌شود ارز حاصل از صادرات و فروش کالای مربوطه را ظرف مهلت مقرر به کشور منتقل کرده و یا با فروش آن به بانک، طبق مقررات ارزی کشور نسبت به تعهد خود اقدام کند»^۲

(۳) - نحوه تنظیم و مشخصات: روال تنظیم پیمان‌نامه ارزی بدین صورت است که ابتدا کمیسیون نرخ گذاری مرکز توسعه صادرات، قیمت کالاهای صادراتی را به گمرک ابلاغ نموده، آنگاه کالاهای مجاز صادراتی از سوی کارشناسان گمرک مورد ارزیابی، و مطابق قیمت‌های ابلاغی تقویم می‌گردد. سپس صادرکننده کالا، توسط مأمور گمرک به نمایندگی بانک مرکزی مستقر در گمرک تهران، یا نماینده بانک ملی مستقر در گمرک شهرستانها معرفی می‌گردد. نماینده بانک، تقویم گمرک را مبنای ارزش ریالی پیمان‌نامه در نظر گرفته، و با

۱. مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، مجموعه قوانین و مقررات صادرات غیرنفتی کشور (تهران: م.م.پ.ب، ۱۳۶۵)، ص ۱۳۲.

۲. مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، آشنائی با تعاریف و اصطلاحات بازرگانی و اقتصادی چهار جلد (تهران: م.م.پ.ب، ۱۳۶۷)، جلد اول ص ۸۷.

توجه به مقصد اکالاهای صادراتی با نرخ
برابری رسمی ارز در روز انعقاد پیمان^۱،
مبلغ ارزی پیمان، که معمولاً به ارز کشور
مقصد می‌باشد را تسعیر و در پیمان‌نامه قید
می‌کند. برای واریز پیمان ارزی، با توجه
به نوع کالا و در صورت لزوم، با در نظر
گرفتن کشور مقصد و نوع کالا، توسط بانک
مرکزی مهلت تعیین می‌گردد، که مهلت فوق،
که صادرکننده متعهد به فروش ارز حاصل از
صادرات به بانکهای کشور و یا انتقال ارز
به سیستم بانکی می‌شد، از تاریخ انعقاد
پیمان‌نامه ارزی است. همچنین پیمان‌نامه
ارزی، حاوی مشخصات، وزن، مبداء و
مقصد حمل کالای صادراتی طبق اظهارنامه
تأیید شده گمرکی در زمان صدور کالا نیز
می‌باشد.

۴. اثرات پیمان‌نامه ارزی بر صادرات
غیرنفتی: پیمان (نامه) ارزی تحت فروض و
شرایط مختلف، بر صادرات غیرنفتی اثرات
متفاوتی می‌گذارد. چنانچه شرایط را طوری
فرض کنیم که عرضه ارز به اندازه کافی
وجود داشته باشد و از طرف دیگر، نرخ

برابری ارز نیز ثابت و واحد باشد، در چنین
شرایطی طبیعی است که وضع یا لغو
پیمان‌نامه ارزی بی‌ویا کم اثر خواهد بود؛
چرا که به اندازه تقاضا، عرضه ارز وجود
داشته و لذا دلیلی وجود ندارد که صادرکننده
فروش ارز را به غیر دولت ترجیح دهد (یعنی،
تحت این شرایط بازار آزاد و چند نرخ ارز
وجود نخواهد داشت). یک چنین شرایطی
در دوران قبل از انقلاب اسلامی، بویژه نیمه
اول دهه پنجاه (ه.ش) بر اقتصاد کشور
حاکم بود و نمی‌توان برای پیمان‌نامه ارزی،
بعنوان یک عامل اساسی تأثیرگذار بر
صادرات غیرنفتی نگریست^۲. البته اینکه
سیاست‌های وارداتی چه و چگونه باشد،
خود، آثار مختلفی بجای می‌گذارد. بهر حال،
اینکه برای پیمان‌نامه ارزی اهمیت درجه
اول موثر بر صادرات قائل شویم، تصمیمی
نادرست و ایده‌ای دور از واقعیت خواهد
بود، بلکه بایستی به شرایط و مفروضات
مختلف نیز توجه نمود.

حال چنانچه اقتصادی را متصور شویم
که با کمبود درآمدهای ارزی مواجه باشد، از

۱. نرخ تسعیر ارز در گمرک تهران به نرخ خرید رسمی بانک مرکزی، و در گمرک شهرستانها به نرخ
خرید رسمی بانک ملی ایران در روز اخذ پیمان می‌باشد. برای اطلاع بیشتر ر.ک: همان، ص ۸۷.

۲. قابل تذکر است که سیاست ارزی اخیر بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مبنی بر شناور ساختن
نرخ ارز و تبدیل درآمدهای ارزی حاصل از صادرات بر مبنای نرخ شناور، نیز تأثیرگذاری پیمان ارزی را
خشتی نمیکند. زیرا محدودیت‌های ارزی، استمرار داشته و صادرکننده ملزم به بازگرداندن ارز حاصل از
صادرات به کشور می‌باشد (بجز مواردی که به واردات کالا اختصاص می‌یابد) بنابراین تحت این شرایط
اثرگذاری پیمان از ناحیه «شرایط محدودیت‌های ارزی» همچنان وجود دارد. ولی نسبت به حالت نظام
چند نرخ ارز (شرایط قبلی) اثر کمتری دارد.

مقوله پیمان ارزی، علی‌رغم داشتن سابقه زیاد، تنها در دوره بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، بدلیل وجود سیستم چند نرخي ارز و تفاوت فاحش نرخ برابري ارز در بازار رسمي و غير رسمي بصورت ابزاري مؤثر و تأثیرگذار بر صادرات غیرنفتي تبدیل شده است.

می‌باشد و به همین دلیل صادرکننده به صدور بیشتر کالا تشویق می‌شود. اما از آنجا که معمولاً قیمت بازار خارجی کالاهای صادراتی نسبت به قیمت داخلی آن از ثبات نسبی بیشتری برخوردار بوده، و خارج از کنترل صادرکننده می‌باشد، این شق مساله کمتر اتفاق می‌افتد.

ب - میزان پیمان ارزی، با ثبات قیمت بازار خارجی و قیمت تمام شده کالای صادراتی، کاهش یابد. این کاهش به دو صورت محقق می‌گردد: اول اینکه دولت مصمم باشد به دلایلی چون افزایش صادرات، میزان پیمان ارزی را کاهش دهد، این خود، تحت شرایط و مفروضات فوق‌الذکر، سبب افزایش صادرات خواهد شد؛ چرا که با وجود اختلاف زیاد در نرخ برابري ارز در بازار رسمي و غير رسمي، صادرکننده می‌تواند بخشی از درآمدهای ارزی حاصل از صادرات خود را در بازار غیررسمی بفروش برساند و سود زیادی کسب نماید. برعکس، چنانچه میزان پیمان ارزی افزایش یابد، این مساله، از یک سو، تأثیر منفی بر صادرات غیرنفتی داشته و از سوی دیگر، صادرات قاچاق را تشدید خواهد نمود؛ بخصوص زمانی که اختلاف قیمت ارز در بازار رسمي و

طرف دیگر، بنا به هر دلیلی، اخذ وام یا کمکهای خارجی جهت رفع کمبود ارز میسر نباشد، در این صورت، ضمن اینکه دولت بایستی سیاست‌های کنترلی و اولویت‌بندی واردات را پیش گیرد، بلکه بایستی صادرات را نیز گسترش دهد، اینجاست که پیمان‌نامه ارزی می‌تواند بعنوان یک ابزار سیاست‌گذاری عمل کند؛ یعنی، اگر:

قیمت تمام شده صادرکننده = میزان پیمان ارزی = قیمت بازار خارجی کالا
بدان معناست که صادرکننده بایستی معادل قیمت تمام شده کالاهای صادراتی، بدولت پیمان‌نامه ارزی بسپارد که قیمت جهانی نیز در همان سطح می‌باشد، در اینصورت هیچ انگیزه‌ای برای صادرکننده، وجود ندارد که به امر صدور بپردازد. تنها زمانی تشویق به صادرات می‌گردد که:

الف - قیمت بازار جهانی کالا، با فرض ثبات میزان پیمان ارزی و قیمت تمام شده افزایش یابد؛ یعنی، در این شرایط، مازادی برای صادرکننده باقی بماند که بتواند از آن طریق سودی بدست آورد؛ چرا که معمولاً در اقتصادهایی با این خصوصیات، بازار آزاد ارز و سیستم چند نرخي معمول و شایع می‌شود بگونه‌ای که نرخ برابري ارز در بازار آزاد یا غیررسمی بیش از نرخ رسمي

غیررسمی زیاد باشد. صادرات قاچاق ممکن است مشکل دیگری چون خروج سرمایه را بدنبال داشته باشد؛ چرا که هیچ تضمینی وجود ندارد که ارزش حاصل از صادرات قاچاق به کشور باز گردد.

دوم، چنانچه کاهش پیمان ارزی بدلیل کاهش قیمت گذاری کمیسیون نرخ گذاری، و آنهم بدلیل تقلیل اجزاء تشکیل دهنده قیمت (قیمت عمده فروشی داخلی، اثر صادرات بر تورم، قیمت جهانی، قیمت کالاهای رقیب...) باشد، نظر با اینکه تقلیل به کدام عامل مربوط بوده، فرق می‌کند؛ یعنی، چنانچه در نتیجه عوامل داخلی باشد، اثر افزایش بر صادرات دارد، چرا که حاشیه سود صادرکننده افزایش می‌یابد. و در صورتیکه ناشی از عوامل خارجی (قیمت جهانی و قیمت کالاهای رقیب) باشد، اگر تقلیل در پیمان ارزی بیش از تقلیل در عوامل فوق باشد، اثر بخشی بر صادرات مثبت خواهد بود، و برعکس آن تأثیر منفی بجا خواهد گذاشت؛ چرا که با تقلیل قیمت جهانی کالاهای صادراتی، صادرکننده فشار بیشتری از ناحیه واریز پیمان‌نامه ارزی متحمل می‌شود، و یا کاهش قیمت کالاهای رقیب موجب گرایش مصرف‌کنندگان بسوی کالاهای رقیب شده و لذا امکان فروش صادرات تحت شرایط گذشته مشکل‌تر خواهد شد.

بنابراین ملاحظه گردید که یکسری روابط علت و معلولی بین صادرات و پیمان ارزی وجود دارد (نمودار ض - ۷) و رابطه

زیر، بطور کلی، مساله را بهتر نشان می‌دهد:
قیمت تمام شده = پیمان‌نامه ارزی = قیمت جهانی (۱)

که بسته به این که وضعیت تعادلی رابطه فوق در چه جهت به عدم تعادل تبدیل شود، تحلیل‌های مختلفی بدنبال دارد، بهر حال، همانگونه که قبلاً اشاره شد، افزایش فشار واریز پیمان‌نامه ارزی به صادرکننده، به هر دلیل، صادرات قاچاق و خروج سرمایه را بدنبال خواهد داشت، که این دو معضلات جدیدی را به ارمغان می‌آورند.

ج - اصولاً هدف اصلی صادرکنندگان بخش خصوصی کسب سود است که این هدف، تحت شرایط مختلفی ممکن است تحقق پذیرد، مثلاً، با توجه به رابطه (۱)، چنانچه وضعیت ذیل حاصل شود:
قیمت تمام شده > پیمان ارزی = قیمت جهانی

در صورتیکه حاشیه سود (تفاوت پیمان ارزی و قیمت تمام شده) نصیب صادرکننده شود، طبیعی است که این تغییر، تأثیر مثبتی بر صادرات خواهد داشت؛ ضمن اینکه در عکس حالت فوق، انگیزه‌ای برای صدور وجود نخواهد داشت. اما اگر «قیمت تمام شده > پیمان ارزی > قیمت جهانی» باشد اثر مثبت بر صادرات افزایش خواهد یافت. در حالیکه وقتی قیمت جهانی کمتر از پیمان ارزی باشد، تقلیل قیمت تمام شده لزوماً افزایش و تشویق صادرات را به بدنبال نخواهد داشت.

تخفیف یا حذف پیمان ارزی در سال ۱۳۶۴ برای برخی از کالاها (بوئزه کالاهای کشاورزی) موجب افزایش صادرات آنها به بیش از دو برابر شده است.

در بازارهای جهانی نیز مطرح است؛ یعنی، پیمان نامه ارزی، همانگونه که صادرات غیرنفتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، از آن طریق، بر میزان تقاضای تولیدات داخلی، و در نتیجه سطح قیمت‌ها و تورم داخلی مؤثر است و در مواردی بعنوان یک ابزار بمنظور جلوگیری از تشدید تورم داخلی بکار گرفته می‌شود. از سوی دیگر، میزان پیمان نامه ارزی اثرات زیادی بر قابلیت رقابت کالاهای صادراتی در بازارهای جهانی دارد؛ چرا که بفرص، افزایش مبلغ پیمان نامه ارزی (افزایش قیمت گذاری کالاهای صادراتی)، با فرض ثابت بودن قیمت‌های جهانی، به معنی کاهش قدرت رقابت قیمتی کالاهای صادراتی و لذا تفوق رقا در بازار می‌باشد.

مساله دیگری که پیمان نامه ارزی بدنبال دارد، بوروکراسی و تشکیلات اداری مورد نیاز می‌باشد، که این مساله با توجه به تنوع زیاد اقلام صادراتی — چنانچه مساله قیمت گذاری و پیمان نامه ارزی بطرز مطلوب و کامل انجام شود — خود مستلزم تشکیلات اداری گسترده و وسیع می‌باشد، که حصول این مهم، اغلب ناممکن است، و نتیجتاً مسائل اداری و تشکیلاتی، خود بعنوان معضلی فراراه صادرات پدیدار می‌گردد.

مجموعه آثار فوق و بسیاری دیگر، خود

تقلیل قیمت تمام شده، خود ممکن است در نتیجه سیاست‌های حمایتی دولت (مثلاً پرداخت سوبسید به تولید کننده) و یا تقلیل عوامل تشکیل دهنده قیمت کالاها — که این دو، همانطوریکه قبلاً اشاره شد، تحت عنوان سیاست‌های قیمت گذاری مطرح است و پرداختن به آن خارج از حوصله این مقاله است، باشد.

علاوه بر آثار فوق، پیمان نامه ارزی بگونه دیگری صادرات غیرنفتی را متأثر می‌سازد؛ یعنی، پیمان نامه ارزی علاوه بر مبلغ، دارای مدت بازگشت درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نیز می‌باشد، که هرگونه افزایش و یا کاهش مدت پیمان نامه ارزی، آثاری بمانند کاهش یا افزایش میزان پیمان سپاری بر صادرات بجا می‌گذارد. بعبارت دیگر، افزایش مدت پیمان نامه، بدان مفهوم است که صادرکننده فرصت بیشتری برای واریز مبلغ پیمان نامه داشته و بنابراین بعنوان یک عامل تشویقی تلقی می‌شود. برعکس، کاهش مدت پیمان نامه، به معنی محدودتر شدن زمان واریز مبلغ پیمان نامه بوده و یک عامل تحدیدی محسوب می‌گردد.

همچنین، علاوه بر خروج و ورود سرمایه در قبال پیمان نامه ارزی و صادرات غیرنفتی، مسائلی چون تورم داخلی و رقابت

علتی جهت ایجاد آثار دیگری شده که موجب تشدید آثار قبلی و یا ایجاد آثار جدید می‌گردد^۱.

به منظور تبیین آثار پیمان نامه ارزی بر صادرات غیرنفتی کشور، ناگزیر به بررسی آمار صادرات غیرنفتی و قوانین و مقررات صادرات و واردات از یک سو، و نرخ ارز بازار آزاد از سوی دیگر می‌باشیم.

ملاحظه جدول و نمودار (ص ۱-۱) نشان می‌دهد که کل صادرات غیرنفتی، تا سال ۱۳۵۵ از لحاظ وزنی شدیداً کاهش یافته است (در مقابل، صادرات ریالی افت ناچیزی داشته است). صادرات مذکور با افزایشی در سالهای ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷، مجدداً بطور مستمر تا سال ۱۳۵۹ افت شدید داشته است. پس از آن، تا سال ۱۳۶۴ رشد بطئی و تا سال ۱۳۶۸، رشد آن سریعتر شده است. از سوی دیگر، صادرات ریالی، طی سالهای ۱۳۵۸-۶۱ با کاهش شدیدی مواجه بوده که پس از آن تا سال ۱۳۶۴ رشدی بطئی داشته است. دوره مورد بحث دوره‌ای است که در

آن پیروزی انقلاب اسلامی (سال ۱۳۵۷)، تحریم اقتصادی و شروع جنگ تحمیلی (سال ۱۳۵۹) از یک سو، و الزام سپردن پیمان ارزی صادرکنندگان (بموجب مصوبه ۱۳/۲/۱۳۵۸ هیئت وزیران)^۲ از سوی دیگر واقع شده است. البته به لحاظ اینکه نرخ بازار آزاد و نرخ رسمی ارز در سالهای اول پیروزی انقلاب اسلامی تقریباً یکسان بوده، نمی‌توان سهم زیادی از افت صادرات در این دوره را (از این دیدگاه) به پیمان ارزی نسبت داد^۳.

بعد از دو یا سه سال اول انقلاب اسلامی، مشکلات ناشی از کمبود درآمدهای ارزی و متعاقباً لزوم تشویق صادرات از یک طرف، و ایجاد بازار آزاد ارز، از طرف دیگر سبب گردید که مساله تخفیف پیمان ارزی به ابزاری جهت تشویق صادرات مبدل شود و در واقع در سال ۱۳۶۴، اولین نشانه‌ها در خصوص تخفیف یا معافیت برخی از اقلام صادراتی به چشم می‌خورد؛ یعنی، علاوه بر ماده (۲۱) قانون مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۶۴

۱. جهت تبیین کامل آثار پیمان نامه ارزی بر صادرات و کلاً اقتصاد یک کشور، نیازمند کاربرد تحلیل سیستم‌های پویا (Dynamic) می‌باشیم که پرداختن به آن به فرصت دیگری موکول می‌گردد. علاقمندان در این رابطه می‌توانند به کتاب زیر مراجعه کنند:

G. Richardson, Pugh Jii A. 1981, *Introduction to System Dynamics Modeling With Dynamo* (Cambridge, Mas. MIT Press, 1981).

۲. مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، مجموعه قوانین و مقررات صادرات غیرنفتی کشور (تهران: م. پ. ب. ۱۳۶۵)، ص ۱۳۲.

۳. البته تحت شرایط محدودیت‌های ارزی، از جمله دوره مورد بحث، اهمیت تأثیرگذاری پیمان ارزی بر صادرات افزایش می‌یابد، و در این شرایط نیز مساله صادرات قاچاق تشدید خواهد شد.

(صادرکنندگان) که در موعد مقرر پیمان ارزی خود را واریز نمایند مشمول ۱۱٪ تخفیف قرار می‌گیرند)^۱ بسیاری از کالاهای کشاورزی (بموجب مصوبات سنتی و صنایع دستی (بموجب مصوبه ۱۳۶۴/۱۱/۲۳ هیئت وزیران)^۲ مشمول حذف یا تخفیف پیمان ارزی قرار گرفته‌اند (البته بیشترین ارقام مشمول این حذف کالاهای کشاورزی می‌باشند).

جدول (ض-۱) و نمودار (ض-۲) آثار حذف یا تخفیف پیمان ارزی را بخوبی بیان می‌کنند؛ یعنی، طی سال ۱۳۶۴، صادرات غیرنفتی، بویژه صادرات میوه (وزنی و ریالی) و صادرات فرش و صنایع دستی از رشد چشمگیر برخوردار بوده‌اند، بطوری که صادرات میوه از ۹۹۴۷ میلیون ریال (۱۰۱/۷ هزار تن) در سال ۱۳۶۴ به ۲۰۴۹۳ میلیون ریال (۲۳۹/۱ هزار تن) در سال بعد افزایش یافته است. همچنین صادرات فرش - فصل ۵۸ - طی سالهای فوق از ۱۰۱۲۶ میلیون ریال (۴/۶۴ هزار تن) به ۲۷۳۳۸ میلیون ریال (۱۰/۸ هزار تن) بالغ

شده است. بعبارت دیگر، دو قلم فوق به بیش از دو برابر (هم از لحاظ ارزش و هم از لحاظ وزنی) افزایش یافته در صورتیکه کل صادرات غیرنفتی از لحاظ ارزش ۱/۷۵ و از لحاظ وزنی ۱/۴ برابر افزایش داشته‌اند.

حذف یا تخفیف پیمان ارزی، در سال ۱۳۶۵، - با دامنه محدودتری - تکرار می‌شود^۳، ولی بهرحال، آثار مثبتی بر صادرات بجا می‌گذارد منتها شدت اثرگذاری محدودتر گردیده؛ چرا که میزان حذف یا تخفیف محدودتر شده است. مضافاً اینکه تشدید صادرات غیرنفتی در سال ۱۳۶۴-۶۵، از یک طرف سبب تشدید قیمت کالاهای صادراتی شده و از سوی دیگر با صادرات (بویژه میوه‌ها) با قیمت‌های سال قبل در بازارهای خارجی قابل فروش نبوده، (رشد منفی ارزش صادرات میوه و رشد مثبت مقدار آن مؤید این مطلب می‌باشد) و یا تمام درآمدهای حاصل از صادرات به کشور برگشت نکرده‌اند (خروج سرمایه).

در سال ۱۳۶۶، تقریباً تمام اقلام صادرات (بموجب مصوبه ۱۳۶۶/۵/۲۱

۱. همان، ص ۴۴.
۲. همان، ص ص ۱۶۶ و ۱۶۹.
۳. همان، ص ص ۱۶۸ و ۱۷۳.
۴. همان، ص ۱۶۸.
۵. طبقه‌بندی تعرفه‌های گمرکی براساس طبقه‌بندی بروکسل می‌باشد که در آن کالاها به ۲۱ قسمت و ۹۹ فصل طبقه‌بندی شده است.
۶. موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، پیشین، ص ص ۲۸۳-۲۸۵.

به لحاظ اهمیت تأثیرگذاری پیمان ارزی بر صادرات غیرنفتی، هرگونه تصمیمی نسبت به آن، مستلزم انجام بررسیهای لازم در خصوص شرایط اقتصادی و وضعیت صادراتی کشور و مذاقه در اهداف اقتصادی-صادراتی از یک سو، و تحلیل شقوق مختلف قضیه و انتخاب شق بهینه، از سوی دیگر، می باشد.

از رکود نسبی برخوردار گردیده است. بعد از سال ۱۳۶۵، با تخفیف در پیمان ارزی (بمیزان ۳۵ درصد پیمان ارزی)^۲، جهش در صادرات این گونه کالاها ملاحظه می شود. همچنین اقلام صادراتی فصل (۶۸)، (مصنوعات از سنگ، گچ، سیمان و...) تا سال ۱۳۵۸، ضمن وجود نوسانات در صادرات آن، بین سالهای ۱۳۶۰-۶۶، از رکود نسبی برخوردار بوده و در سال ۱۳۶۷ بدنبال تخفیف در پیمان ارزی مصالح ساختمانی غیرفلزی (بمیزان ۱۵ درصد)^۳، افزایش چشمگیری یافته است (۲۲۷ میلیون ریال و ۱۴/۷ هزار تن)، بطوری که نمودار (ض-۳) جهش فوق را بخوبی نشان می دهد.

به منظور تبیین بهتر ارتباط پیمان ارزی و صادرات غیرنفتی، جدول (ض-۲) و نمودارهای مربوطه که اقلام جزئی تر را در دوره های سه ماهه نشان می دهد انتخاب شده، با توجه به این مساله که بعد از سال ۱۳۶۸، بسیاری از اقلام صادراتی مشمول

هیئت وزیران) مشمول پیمان ارزی، با نرخهای مختلف، می باشند که نرخ پیمانهای ارزی از ۱۰ تا ۱۰۰ درصد متفاوت است^۱، که در واقع شرایط پیمان ارزی و الزام برگشت و سپردن درآمدهای ارزی حاصل از صادرات در این سال سخت تر شده است. یک چنین اقدامی، طبیعی است که اثر منفی بر صادرات داشته که تقلیل صادرات سال ۱۳۶۷ نسبت به ۱۳۶۶، یکی از دلایل عمده اش همین مساله بوده است. مضافاً اینکه آثار ناشی از تشدید صادرات در سالهای قبل (از جمله تورم داخلی) نیز مؤثر بوده است.

از طرف دیگر، ملاحظه صادرات نمک، گوگرد... (فصل ۲۵) و مصنوعات از سنگ، گچ و... (فصل ۶۸)، نشان می دهد که صادرات کالاهای فصل (۲۵)، در دوره قبل از پیروزی انقلاب اسلامی با نوسانات زیادی مواجه بوده، و پس از پیروزی نیز تا ۱۳۶۵،

۱. موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی ضمیمه مجموعه قوانین و مقررات صادرات غیرنفتی، سالهای ۱۳۶۶ - ۶۵ و نیمه اول ۱۳۶۷ (تهران: م.م.پ.ب، ۱۳۶۷). صص ۸۹-۹۱.

۲. همان، صص ۹۱.

۳. همان، صص ۹۱.

تخفیف عمده و یا حذف پیمان ارزی واقع شده‌اند.

جدول (ض-۲) نشان می‌دهد که طی سالهای ۱۳۶۷-۶۸ و نیمه اول ۶۹ (۱۰ دوره سه ماهه) تمام اقلام انتخاب شده از رشد مثبت برخوردار بوده‌اند. فرش پشمی و دستباف، و پسته و مغز پسته از جمله اقلامی است که با تخفیف کمتری نسبت به چهار قلم دیگر مواجه بوده‌اند (بطور متوسط به ترتیب ۶/۵ درصد و ۴/۹ درصد از لحاظ ارزش و ۴/۶ و ۲/۵ درصد از نظر وزنی در هر دوره، رشد داشته‌اند) و این در حالی است که طی دوره مورد بررسی، صادرات فوق از نوسانات زیادی برخوردار بوده و بیشتر افزایش صادرات ریالی فرش (۱۷ درصد) در سه ماهه دوم سال ۱۳۶۹ (دوره ۱۰)، بوده در حالیکه صادرات وزنی فرش با نوسان کمتری مواجه گردیده است؛ که این مساله مؤید عدم هماهنگی بین صادرات ریالی و وزنی فرش می‌باشد.

در عوض بین صادرات ریالی و وزنی پسته و مغز پسته هماهنگی بیشتری وجود داشته، که بیشترین میزان (ریالی و وزنی) در سه ماهه چهارم سال ۶۷ بوده است (نمودار ض-۴).

ملاحظه صادرات بادام و مغز آن نیز نشان می‌دهد که طی دوره‌های ۱-۱۰، از رشد چشمگیری (۲۳ درصد ارزش و ۳۵ درصد وزنی) برخوردار بوده بطوری که بیشترین میزان افزایش (۱۴۸ درصد ارزش و ۱۶۷ درصد وزن) در سه ماهه آخر سال ۶۸

(دوره ۸) اتفاق افتاده است. (نمودار ض-۵). اما از جمله کالاهائی که از تخفیف عمده یا حذف کامل پیمان ارزی در سال ۶۸ به بعد، برخوردار بوده‌اند می‌توان صادرات مواد معدنی غیرفلزی را نام برد که میزان تخفیف در پیمان ارزی این گونه صادرات از ۱۵ تا ۳۵ درصد به ۵۰ تا ۱۰۰ درصد افزایش یافتمسته است. (به موجب مصوبه ۶۸/۹/۱۲ هیئت وزیران) این در حالی است که در سال ۱۳۶۶، صادرات مواد معدنی غیرفلزی از ۱۵ درصد تخفیف برخوردار بوده‌اند. طبیعی است که تخفیف پیمان ارزی، میزان صادرات (وزنی و ریالی) این کالاها را افزایش می‌دهد. از این نوع کالاها سه نمونه سنگ و مصالح ساختمانی، مواد معانی و نمک دریائی، و موزائیک و خرده موزائیک انتخاب شده است. ارقام جدول (ض-۲) نشان می‌دهد که اقلام فوق از لحاظ ارزش و وزن افزایش زیادی داشته است (ولی معمولاً افزایش وزنی بیش از افزایش ریالی بوده است). بعبارت دیگر، سنگ و مصالح ساختمانی در سه ماهه اول سال ۱۳۶۹ نسبت به سه ماهه قبل، از لحاظ ارزش، ۲۰۷ درصد و از لحاظ وزن ۶۰۴ درصد رشد داشته است. مواد معدنی و نمک دریائی طی دوره‌های ۵ و ۹ و بترتیب ۴۹۳ و ۲۶۸ درصد رشد (۷۳ و ۳۵۱ درصد رشد وزنی) ارزشی داشته، همچنین صادرات موزائیک و خرده موزائیک در دوره‌های ۳ و ۹ دارای بیشترین میزان رشد ارزشی و وزنی بوده

است جدول (ض ۲).

زیاد، و محدودیت تولید داخلی از یک سو، و اختلاف فاحش نرخ ارز، از سوی دیگر، می‌باشد، که در این شرایط تقلیل یا حذف پیمان ارزی، برای یک یا دو دوره، ممکن است اثراتی بر صادرات داشته باشد ولی در دوره‌های بعد بدلیل تشدید محدودیت‌های فوق، و ایجاد اثرات تحدیدی، حتی ممکن است صادرات کاهش یابد؛ چرا که قیمت‌های داخلی بقدری متأثر می‌شوند که اثر پیمان ارزی را حذف یا تقلیل می‌دهند مضافاً اینکه خروج سرمایه را نیز ممکن است بدنبال داشته باشد.

در واقع، تنها عامل عمده در کشور که موجب تشدید اثرگذاری پیمان ارزی بر صادرات شده، اختلاف نرخ ارز بازار آزاد و رسمی می‌باشد که تا ۱۳۶۷ نرخ برابری بازار آزاد به حدود ۱۴۰۰ ریال رسید، پس از آن، با پذیرش قطعنامه ۵۹۸، با کاهش قابل توجه، مواجه شد ولی مجدداً به حول و حوش ۱۴۰۰ ریال بازگشته است (میانگین تقریبی نرخ برابری سال ۱۳۶۸، ۱۱۰۰ و میانگین تقریبی ۱۳۶۹، ۱۴۱۰ ریال در مقابل هر دلار آمریکا می‌باشد)^۱. در صورتیکه نرخ برابری دلار به ریال در بازار رسمی، حول و حوش ۷۰ ریال بوده است^۲. بدلیل داغ بودن بازار آزاد ارز، چنانچه انگیزه تشویق صادرات، بویژه از طریق پیمان ارزی انجام نشود،

بهرحال، ملاحظه گردید که بدنبال حذف یا تخفیف پیمان ارزی، صادرات با رشد قابل توجهی مواجه گردیده و معمولاً رشد وزنی بیش از رشد ارزشی آن بوده است. اما این مساله نمی‌تواند دلیلی باشد که قطعاً کاهش پیمان ارزی صادرات کلیه اقلام را افزایش می‌دهد، بلکه پارامترهای دیگری ممکن است بعنوان عوامل محدود کننده عمل کند (از قبیل: حجم بازار، رقابت کنندگان، نوع کالا از لحاظ کشش پذیری، وضعیت بازار آزاد ارز داخلی و تولید داخلی) بفرض چنانچه حجم بازار محدود و نیز رقبای زیادی (مانند بازار فرش) وجود داشته باشند، طبیعی است که تخفیف پیمان ارزی نخواهد توانست اثرات چشمگیری را بجا گذارد (با این فرض که محدودیت تولید وجود نداشته و تفاوت قیمت بازار آزاد ارز و بازار رسمی زیاد باشد). از طرفی در صورتیکه حجم بازار وسیع بوده و با فرض رقبای کم (بازار داغ) و عدم محدودیت تولید با وجود اختلاف قابل توجه نرخ برابری ارز بازار آزاد و رسمی — حذف یا کاهش پیمان ارزی، بیشترین اثر خود را بر صادرات غیرنفتی بجا می‌گذارد. اما حالتی که اغلب صادرات غیرنفتی کشور مشابه آن می‌باشد، بازار صادرات تقریباً محدود، وجود رقبای

۱. ارقام فوق با استفاده از نرخ خرید و فروش بازار آزاد ارز بصورت ۲۰ درصد نمونه گیری (۶ روز از هر ماه) از نشریه زیر محاسبه شده است و بنابراین تقریبی می‌باشد: خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، گزارش اقتصادی، شماره‌های مختلف (سالهای مختلف).

تشدید صادرات قاچاق را بدنبال خواهد داشت که علاوه بر خروج سرمایه مملکت، مشکلات دیگری گریبانگیر صادرات و بازارهای صادراتی کشور می‌گردد. با این وجود، آیا مساله پیمان‌نامه ارزی مفید است یا مخل؟

با توجه به اهمیت پیمان‌نامه ارزی در رابطه با صادرات غیرنفتی کشور، نگرش تک‌بعدی به مساله پیمان ارزی، سبب خواهد شد صادرات غیرنفتی دچار مشکلات عدیده گردد. متأسفانه، افراد بسیاری، پیمان ارزی را صرفاً بعنوان ابزار بازگشت درآمدهای ارزی حاصل از صادرات می‌دانند، لهذا چنین برداشتی و استفاده از پیمان ارزی در این رابطه، با توجه به شرایط موجود اقتصاد کشور، قطعاً صادرات رسمی کشور را دچار رکود خواهد نمود.

از سوی دیگر، استفاده از پیمان ارزی بایستی در رابطه با اهداف تدوین شده (با فرض عقلائی بودن آنها) و وضعیت موجود صورت پذیرد. بنابراین تجویز وضع یا لغو، تخفیف یا تشدید پیمان ارزی، بدون توجه به اهداف اقتصادی - صادراتی وضعیت موجود اقتصاد کشور، دور از واقعیت خواهد بود. لذا، ابتدا بایستی بررسی کامل از شرایط اقتصادی - صادراتی کشور انجام، آنگاه تحت فروض و شرایط مختلف، شقوق مختلف قضیه را مورد بررسی قرارداد و با توجه

به اهداف تعیین شده، شق مطلوب را برگزید. امروزه با پیشرفت علوم کامپیوتری، امکان استفاده از تکنیک شبیه‌سازی جهت بررسی شقوق مختلف مسائل، ایجاد شده و لذا این شیوه در رابطه با پیمان ارزی نیز کمک زیادی به انتخاب شق مطلوب خواهد نمود.

۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر، مساله قیمت‌گذاری به اجمال مورد بررسی واقع شد و دریافتیم که قیمت‌گذاری دارای ابعاد مختلفی می‌باشد. از سوی دیگر، علل زیادی برای پرداختن به قیمت‌گذاری وجود داشته و این مساله برای تولیدکنندگان، صادرکنندگان، مصرف‌کنندگان و دولت از اهمیت زیادی برخوردار است.

قیمت‌گذاری کالاهای صادراتی بعنوان بخشی از مقوله قیمت‌گذاری مطرح است که این خود، بدلالی چون رقابتی کردن صادرات، اخذ پیمان ارزی و یا صرفاً تقویم صادرات انجام می‌پذیرد.

مسأله اخذ پیمان ارزی، از گذشته دور در کشور ما مطرح بوده و امروزه بعنوان ابزاری مؤثر جهت تأثیرگذاری بر صادرات غیرنفتی مبدل شده، که علت عمده آن، وجود نظام چند نرخ ارز و تفاوت فاحش نرخ برابری

۲) بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش اقتصادی و ترانزنامه سال ۱۳۶۶ (تهران: بانک مرکزی، بی تا)، ص ۹۲.

ارز در بازار آزاد و بازار رسمی از یک سو و محدودیت‌ها و تحدیدات ارزی از سوی دیگر، می‌باشد به همین دلیل، هرگونه تغییر یا تحولی در پیمان ارزی، اثرات فاحشی بر صادرات غیرنفتی کشور، در دوره بعد از انقلاب اسلامی، بجا گذاشته است.

در رابطه با استفاده از پیمان ارزی، بایستی اهداف کلان اقتصادی کشور بعنوان مجموعه مدنظر قرار گیرد، و با استفاده از ارزیابی از وضعیت موجود، شقوق مختلف جهت تحقق اهداف مذکور، مورد تحلیل واقع شود، آنگاه میزان، مدت و چگونگی وضع

پیمان ارزی بر اقلام صادراتی مطلوب بکار گرفته شود (کاربرد ابزارهایی چون شبیه‌سازی با استفاده از ماشین‌های الکترونیکی که امکان وسیعی در اختیار قرار می‌دهند، دقت و سرعت کار را افزایش خواهد داد). در غیر این صورت، حذف یا وضع پیمان ارزی و هرگونه تغییر دیگری در آن بدون بررسیهای لازم و بدون توجه به شرایط موجود ممکن است آثار نامطلوب بر صادرات غیرنفتی و بطور کلی، اقتصاد کشور، بجا گذارد، که رفع آثار فوق خود مستلزم صرف منابع بسیار خواهد بود.

ضمیمه

جدول (ض - ۱): کل صادرات غیرنفتی، صادرات فصول ۰۸، ۲۵، ۵۸، و ۶۸ طی سالهای ۱۳۵۲ - ۶۷
واحد: میلیون ریال / هزار تن

سال ۱	کل صادرات غیر نفتی	فروش (فصل ۵۸)	میوه‌ها (فصل ۰۸)	نمک و گوگرد ... (فصل ۲۵)	مصنوعات از سنگ گچ، سیمان ... (فصل ۶۸)
۱۳۵۲	۴۲۸۴۱	۷۳۵۴	۶۳۸۸	۴۵۱	۴۹/۳
۱۳۵۳	۱۸۸۵	۱۲/۱	۱۳۰/۴	۲۲۹	۶/۶
	۳۹۲۴۸	۸۲۰۲	۴۸۴۹	۴۴۸	۱۸/۷
۱۳۵۴	۱۵۳۱	۱۴/۶	۱۱۶/۳	۱۹۷	۴/۸
	۴۰۷۲۳	۷۴۵۱	۵۱۷۰	۴۶۳	۲۶
۱۳۵۵	۱۱۸۹	۱۴۴/۶ *	۱۲۸/۱	۱۶۲	۲/۴
	۳۸۰۰۱	۶۸۳۰	۴۹۵۱	۳۱۶	۱۳۲/۲
۱۳۵۶	۷۹۲	۷/۲	۱۰۳/۴	۸۹	۵/۲
	۴۴۰۵۲	۵۸۸۹/۹	۸۴۰۱	۱۴۷۸	۱۴۰/۳
۱۳۵۷	۱۱۳۸	۶/۱	۱۳۲/۷	۳۳۰	۳/۵
	۳۸۱۸۶	۵۹۳۶	۵۲۷۰	۲۸۳	۲۸/۳
۱۳۵۸	۱۳۳۶	۵/۶	۱۰۶	۸۰	۱/۴
	۵۷۱۰۹	۲۸۸۶۱	۸۰۶۷	۱۸۸	۵/۳
۱۳۵۹	۵۷۹	۷/۷	۱۲۱/۴	۸۳	۰/۴

۰/۳۵	۹۷/۷	۴۴۱۲	۳۰۲۸۸	۴۵۹۵۰	۱۳۵۹
۰/۰۰۱	۱۸	۲۷/۶	۵/۲	۱۲۹	
۰/۴	۳۲۸/۹	۴۶۴۸	۱۱۸۹۴/۳	۲۷۰۲۹	۱۳۶۰
۰/۰۰۲	۶۸	۳۲/۷	۲/۲	۱۵۴	
"	۲۸۸/۷	۶۶۳۹	۵۶۳۵	۲۳۸۸۱	۱۳۶۱
"	۵۷	۴۷	۱/۰	۱۶۲	
"	۲۶۵/۵	۱۰۹۱۱	۷۷۶۲	۳۱۰۱۸	۱۳۶۲
"	۶۰/۹	۵۶/۸	۲/۱	۲۳۱	
۰/۰۰۴۶	۲۵۹	۷۳۰۳	۸۲۲۹	۳۳۰۴۱	۱۳۶۳
۰/۰۰۳	۵۱/۳	۴۷	۴/۲	۲۶۹	
۰/۲۱	۳۲۲	۹۹۲۷	۱۰۱۲۶	۴۰۸۳۴	۱۳۶۴
۰/۰۱	۴۵/۳	۱۰۱/۷	۴/۶۴	۴۵۸	
"	۲۵۰/۵	۳۰۴۹۳	۲۷۳۳۸	۷۰۱۱۷	۱۳۶۵
"	۳۷/۱	۲۳۹/۱	۱۰/۸۳	۶۵۴	
"	۲۱۵/۵	۱۸۰۶۰	۳۳۹۶۱	۸۱۱۰۷	۱۳۶۶
"	۲۲۱/۳	۲۸۳/۵	۱۴/۲۳	۱۱۳۳	
۲۲۷	۳۱۳/۲	۱۶۹۷۲	۲۱۵۷۰	۷۱۴۷۴	۱۳۶۷
۱۴/۷۳	۱۴۲/۰	۳۴۱/۴	۸/۳۷	۱۲۲۴/۵	
۱۰/۷	-۲/۴	۶/۷	۷/۴	۲/۵	درصد متوسط رشد سالانه
۵/۵	-۳/۴	۴/۲	-۲/۴	-۲/۸	

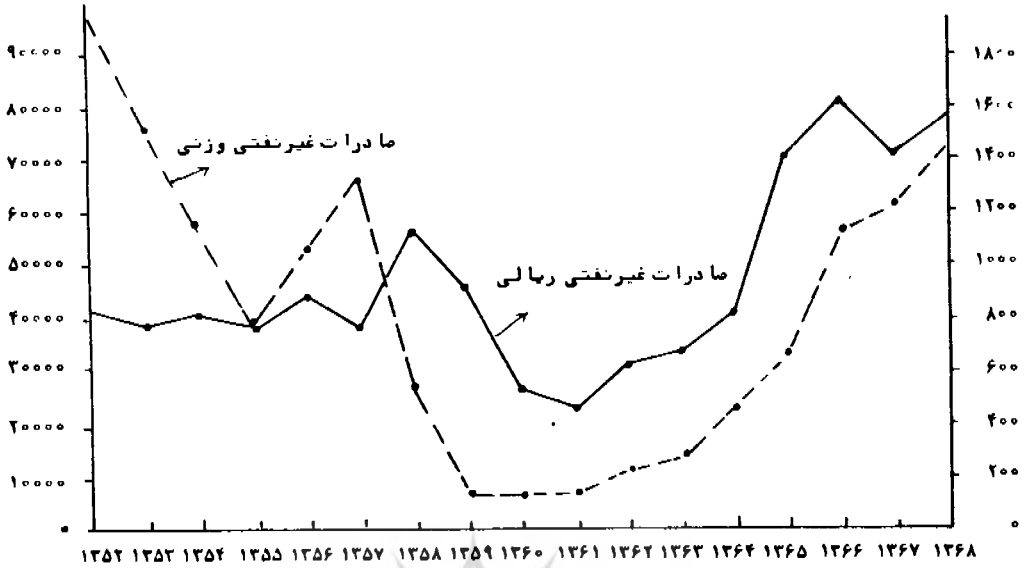
• : میزان وزنی صادرات فرش در سال ۱۳۵۴ احتمالاً با اشتباه چاپی در سالنامه آمار بازرگانی خارجی همراه می‌باشد و آنهم مربوط به صادرات فرش به آلمان غربی است، چرا که طی سالهای ۱۳۵۳-۵۵ میزان وزنی صادرات فرش به این کشور به ترتیب ۸/۹، ۱۶۰/۰ و ۳/۳ هزار تن است. در حالیکه مقادیر مشابه ریالی به ترتیب ۳۵۲۳، ۳۹۴۴ و ۲۷۷۵ میلیون ریال می‌باشد.

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، سالنامه آمار بازرگانی خارجی سالهای مختلف (تهران: گمرک، سالهای مختلف).

نمودار (ض - ۱): روند صادرات غیرنفتی طی سالهای ۱۳۵۲ - ۶۸

میلیون ریال

هزار تن

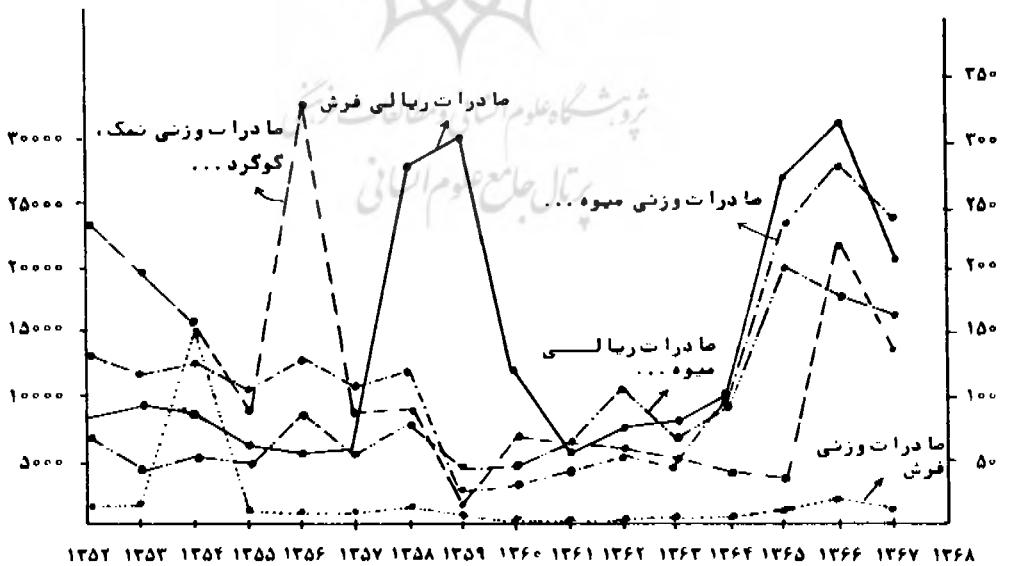
مأخذ: جدول (ض - ۱).

نمودار (ض - ۲): روند صادرات فرش (فصل ۵۸)، میوه (فصل ۰۸)، نمک، گوگرد... (فصل

۲۵) طی سالهای ۱۳۵۲ - ۶۷

میلیون ریال

هزار تن

مأخذ: جدول (ض - ۱).

جدول (ض - ۲): صادرات سنگ و مصالح ساختمانی، فرش، پسته، بادام، مواد معدنی و نمک دریایی و موزائیک طی سالهای ۱۳۶۷-۶۸ و نیمه اول ۶۹

میلیون ریال

واحد:

هزار تن

شرح	دوره (۱)	سال ۱۳۶۷						سال ۱۳۶۸		
		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	۴۸	۸۰	۷۸	۱۱۳	۸۲	۱۵۱	۲۹۷	۱۶۶	
	مقدار	۲۰/۸	۱۳/۳	۸	۳۹	۲۵/۵	۷۰/۵	۹۰	۸۴	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	-	۲۲/۷	-۱/۵	۴۲/۹	-۲۷/۴	۸۴/۱	۹۶/۷	-۴۴/۱	
	مقدار	-	-۳۶/۵	-۳۹/۴	۳۸۷/۵	-۳۴/۶	۱۷۶/۵	۲۷/۷	-۶/۷	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	۴۲۴۶	۵۷۷۲	۵۰۹۰	۶۲۷۹	۴۰۲۶	۷۳۹۶	۶۷۶۴	۶۴۹۲	
	مقدار	۱/۶	۲	۱/۸	۲/۱	۲	۲/۵	۲/۳	۲/۲	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	-	۳۵/۹	-۱۱/۸	۲۳/۴	-۳۵/۹	۸۳/۷	-۸/۵	-۴/۰	
	مقدار	-	۲۵/۰	-۱۰/۰	۱۶/۷	-۴/۸	۲۵/۰	-۸/۰	-۴/۳	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	۲۵۱۲	۳۱۲۷	۳۵۰۹	۴۷۸۸	۲۸۰۹	۳۷۸۶	۴۵۱۲	۵۷۶۰	
	مقدار	۱۱/۲	۱۲/۸	۱۴	۱۸	۱۴/۱	۱۲/۹	۱۶	۲۰	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	-	۲۴/۴	۱۲/۲	۳۶/۵	-۲۰/۵	-۰/۶	۱۹/۲	۲۷/۷	
	مقدار	-	۱۴/۳	۹/۴	۲۸/۶	-۲۱/۷	-۸/۵	۲۴/۰	۲۵/۰	
بادام	ارزش	۶	۰	۷	۶۰	۳۲	۲۸	۲۷	۶۷	
	مقدار	۰/۰۴	۰	۰/۰۶	۰/۳	۰/۲	۰/۲	۰/۲	۰/۸	
بادام	ارزش	-	xx	xx	۷۵۷/۱	-۴۶/۷	-۱۲/۵	-۳/۶	۱۴۸/۱	
	مقدار	-	xx	xx	۴۰/۰	-۳۳/۳	۱۰۰/۰	-۲۵/۰	۱۶۶/۷	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	۰/۸	۲/۹	۱	۱/۴	۸/۳	۵/۹	۱/۸	۵	
	مقدار	۱/۳	۵/۴	۳/۷	۲/۶	۱۴/۹	۸/۵	۳/۳	۶/۳	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	-	۲۶۲/۵	-۶۵/۵	۴۰/۰	۴۹۲/۹	-۲۸/۹	-۶۹/۵	۱۷۷/۸	
	مقدار	-	۳۱۵/۴	-۳۱/۵	۷/۱۶۷	۲۷۳/۱	۹/۲۲	-۶۱/۶	۹۰/۹	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	۱۱	۱/۷	۱۲/۳	۶	۷	۱۱/۴	۷/۶	۴	
	مقدار	۲/۹	۱/۹	۱۲/۲	۶	۵/۲	۷/۷	۳/۵	۴/۶	
سنگ و مصالح ساختمانی	ارزش	-	۰۸۴/۵	۶۲۳/۵	-۵۱/۲	۱۶/۷	۶۲/۹	-۳۳/۳	-۲۷/۴	
	مقدار	-	-۳۴/۵	۵۲۲/۱	-۵۰/۸	-۱۳/۳	۴۸/۱	-۵۴/۵	۳۱/۴	

درصد رشد متوسط	سال ۱۳۶۹		دوره (۱)	شرح
	۱۰	۹		
-۷/۲	۹۱	۵۱۰	ارزش	بازار صادراتی
۳/۸	۲۹	۵۹۱	مقدار	
-	-۸۲/۲	۲۰۷/۲	ارزش	بازار صادراتی
-	-۹۵/۱	۶۰۳/۶	مقدار	
۶/۵	۷۵۰۱	۲۴۶۲	ارزش	بازار صادراتی
۴/۶	۲/۴	۱/۳	مقدار	
-	۱۱۶/۷	-۲۶/۷	ارزش	بازار صادراتی
-	۸۴/۶	-۴۰/۹	مقدار	
۴/۹	۳۸۶۰	۲۹۸۳	ارزش	بازار صادراتی
۲/۵	۱۴	۱۱	مقدار	
-	۲۹/۴	-۴۸/۲	ارزش	بازار صادراتی
-	۲۷/۳	-۴۵/۰	مقدار	
۲۲/۸	۳۸	۵۷	ارزش	بازار صادراتی
۳۵/۱	۰/۶	۰/۵	مقدار	
-	-۳۳/۳	-۱۴/۹	ارزش	بازار صادراتی
-	۲۰	-۳۷/۵	مقدار	
۲۱/۵	۴/۶	۱۸/۲	ارزش	بازار صادراتی
۲۴/۹	۹/۶	۲۸/۴	مقدار	
-	-۲۵/۰	۲۶۸/۰	ارزش	بازار صادراتی
-	-۶۶/۲	۳۵۰/۸	مقدار	
۷/۱	۲۰/۳	۷/۷	ارزش	بازار صادراتی
۲۲/۵	۱۸	۱۵	مقدار	
-	۱۶۳/۶	۹۲/۵	ارزش	بازار صادراتی
-	۲۰	۲۲۶/۱	مقدار	

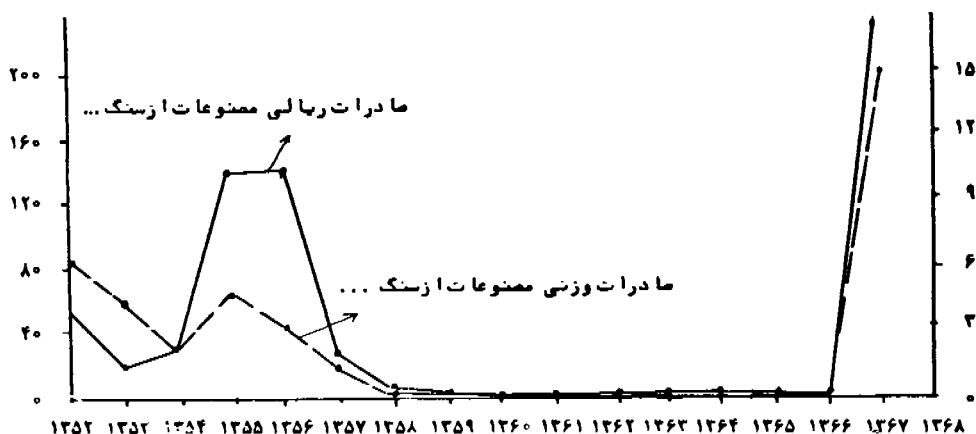
(۱). دوره‌ها بصورت سه ماهه و بنابراین درصد متوسط رشد برای دوره سه ماهه می‌باشد.

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، جداول آمار مقدماتی صادرات و واردات سالهای مختلف (تهران: گمرک، سالهای مختلف).

نمودار (ض - ۳): روند صادرات مصنوعات از سنگ، گچ، سیمان... (فصل ۶۸). طی سالهای ۱۳۵۲-۶۷.

میلیون ریال

هزار تن

مأخذ: جدول (ض - ۱).

نمودار (ض - ۴): روند صادرات فرش پشمی و دستباف، وپسته و مغزپسته طی سالهای ۱۳۶۷-۶۸ و نیمه اول ۶۹

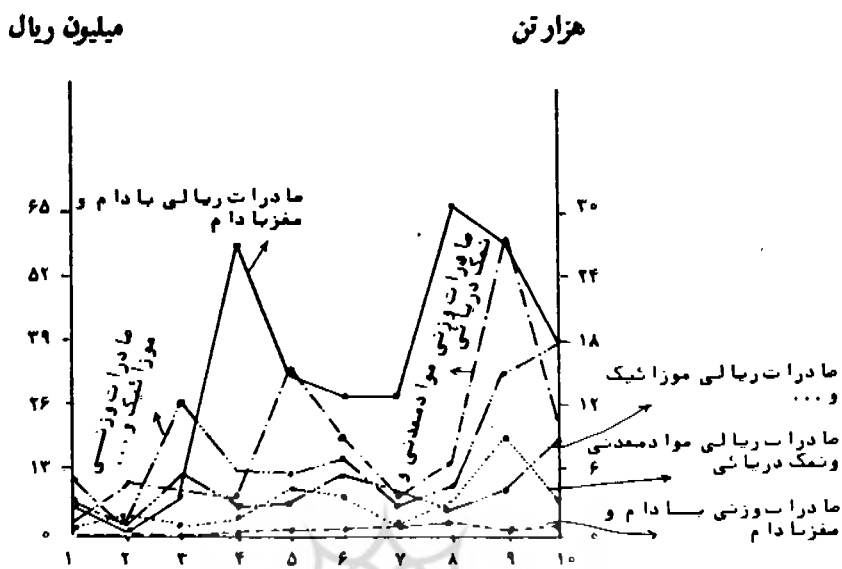
میلیون ریال

هزار تن

مأخذ: جدول (ض - ۲).

نمودار (ض - ۵): روند صادرات بادام و مغز بادام، مواد معدنی و نمک دریایی، و موزائیک و خرده موزائیک طی سالهای ۱۳۶۷ - ۶۸ و نیمه اول ۶۹

مأخذ: جدول (ض - ۲).

نمودار (ض - ۶): روند صادرات سنگ و مصالح ساختمانی طی سالهای ۱۳۶۷ - ۶۸ و نیمه اول ۶۹ -

مأخذ: جدول (ض - ۲).

- ۵- دانشکده علوم اقتصادی دانشگاه علامه طباطبائی، اولین سمینار ضرورت صادرات غیرنفتی و راههای توسعه آن، آبانماه ۱۳۶۵.
- ۶- گمرک جمهوری اسلامی ایران. سالنامه آمار بازرگانی خارجی سالهای مختلف. تهران: گمرک، سالهای مختلف.
- ۷- مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی. آشنائی با تعاریف و اصطلاحات بازرگانی و اقتصادی تهران: م.م.پ.ب، ۱۳۶۷.
- ۸- مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، بررسی مسائل و مشکلات صادرات غیرنفتی. تهران: م.م.پ.ب، ۱۳۶۹.
- ۹- مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ضمیمه مجموعه قوانین صادرات غیرنفتی سالهای ۱۳۶۵-۶۶ و نیمه اول ۶۷. تهران: م.م.پ.ب، ۱۳۶۷.
- ۱۰- مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی. ضمیمه مجموعه قوانین صادرات غیرنفتی، سال ۱۳۶۴. تهران: م.م.پ.ب، ۱۳۶۵.
- ۱۱- مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی. مجموعه قوانین صادرات غیرنفتی. تهران: م.م.پ.ب، ۱۳۶۵.
- ۱۲- وزارت دادگستری. مجموعه قوانین سالهای مختلف. تهران: بی نا، سالهای مختلف.

ب. نشریات:

- ۱- اتاق بازرگانی و صنایع و معادن، «قیمت گذاری کالای صادراتی، ضرورت ارزشیابی دوگانه بازار و هزینه تولید»، هفته نامه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن، شماره ۶، شهریور ۱۳۶۹.
- ۲). امامیان، فرشته. «پیمان ارزی فرش صادراتی و نرخهای متفاوت تبدیل ارز»، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۱۱، شهریور ۱۳۶۶.
- ۳- «پیمان ارزی، تضمین یا آفت صادرات»، روزنامه کیهان، پنجشنبه ۲۱ دی ۱۳۶۸.
- ۴- خبرگزاری جمهوری اسلامی، گزارش اقتصادی (روزانه)، شماره های مختلف.
- ۵- گمرک جمهوری اسلامی ایران، جداول آمار مقدماتی صادرات و واردات، سالهای مختلف.
- ۶- مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ماهنامه بررسیهای بازرگانی، شماره های مختلف.